

УДК 94(477.52):356.15“1941/1942”
<https://doi.org/10.34142/2313-2345.2019.56.12>

Вербовий О. В.

кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри новітньої історії України
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
orcid.org/0000-0002-1792-1397

СТВОРЕННЯ ТА ФОРМУВАННЯ СУМСЬКОГО ПАРТИЗАНСЬКОГО З'ЄДНАННЯ: ДІЯЛЬНІСТЬ ПУТИВЛЬСЬКОГО ПАРТИЗАНСЬКОГО ЗАГОНУ (СЕРПЕНЬ 1941 р. – ЛЮТИЙ 1942 р.)

У статті досліджено перший період діяльності Сумського партизанського з'єднання на етапі існування Путивльського партизанського загону та партизанських загонів окремих районів Сумської області, простежено процес їх об'єднання в єдину бойову одиницю – Путивльський об'єднаний партизанський загін. Розкрито особливості створення партизанських загонів та формування їхнього особового складу, проаналізовано бойову та диверсійну діяльність впродовж серпня 1941 р. – лютого 1942 р.

Ключові слова: Україна в роки Другої світової війни, партизанський рух опору, Сумське партизанське з'єднання, Путивльський партизанський загін.

The article analyzes the first period of the activity of the Sumy partisan association in the period of the existence of the Putivl partisan detachment and partisan detachments of some regions of the Sumy region. The main tendencies of forming partisan detachments in the Sumy region are determined. On an example of

the Putivl partisan detachment the process of training, staffing and selection of leadership, material and technical support for the underground partisan resistance movement is reflected. The reasons for failures at the initial stage of activity are determined. The activity of individual partisan detachments that operated from the beginning of the temporary Nazi occupation as separate combat units was investigated, and subsequently they became as a part of the Putivl combined partisan detachment (Sumy partisan association): the Putivl partisan detachment under the command of S. A. Kovpak, the Putivl partisan detachment of S. V. Rudnev, Glukhiv Partisan Detachment of P. L. Kulbaka, Shalyginsky (Kholopkovsky) Partisan Detachment of A. Ya. Saganyuk, Kharkiv Partisan Detachment of M. Y. Voroncov, Krolevetsky guerrilla group of V. M. Kudryavska, Konotop guerrilla unit of V. P. Kochemazova and others. The system of relations between partisan detachments and their command structure with the command of the Putivl combined partisan detachment was determined. The evolution of the structural system of the Putivl combined partisan detachment and its dependence on combat conditions is shown. The battle line of the partisan detachment under the command of Kovpak – Rudnev during August 1941 – February 1942 was investigated. The military conflicts with the Nazi occupation forces and the methods of confrontation of partisan units, intelligence, sabotage, politico-propaganda activity of the Putivl combined partisan detachment (Sumy partisan Association) at the initial stage of its activity is analyzed.

Key words: *Ukraine during World War II, partisan resistance movement, Sumy partisan union, Putivl partisan detachment.*

Постановка проблеми визначається тим, що історія України в роки Другої світової війни залишається і до сьогодні однією із найбільш дискусійних і потребує неупередженого та всебічного вивчення. І одним із її складових питань є радянський партизанський рух опору.

Численні ідеологічні штампи та стереотипи, які були притаманні радянській історіографії, нині потрапляють під жорстку критику як вітчизняних, так і зарубіжних істориків. І базовим є завдання неупередженого аналізу на широкій джерельній базі бойової діяльності та особливостей функціонування окремих партизанських з'єднань і загонів.

Особливе місце у переліку партизанських формувань займає Путивльський партизанський загін – Путивльський об'єднаний партизанський загін – Сумське партизанське з'єднання – 1-а Українська дивізія імені двічі Героя Радянського Союзу С. А. Ковпака. Досить успішна бойова історія, унікальні рейди по окупованих нацистами територіях, взаємовідносини із мирним населенням тощо привертають увагу дослідників. І одним із вагомих факторів, що потребують належного вивчення є проблематика створення та формування з'єднання під командуванням Ковпака – Руднева – Базими.

Аналіз актуальних досліджень свідчить про значну зацікавленість історією Сумського партизанського з'єднання у науковому середовищі. Широкий пласт доку-

ментів, що зберігаються у фондах центральних, обласних і галузевих архівів, а також публікації мемуарів, спогадів та щоденників його командирів і бійців: С. А. Ковпака [23; 24; 25; 26 та ін.], С. В. Руднева [30 та ін.], Г. Я. Базими [1], П. П. Вершигори [8; 9; 7 та ін.], П. Є. Брайка [6], В. О. Войцеховича [12; 13 та ін.], І. І. Бережного [4], С. П. Тутученка [32; 33 та ін.], І. О. Хитриченка [35], Д. І. Бакрадзе [2; 3] та інших надають можливість для всебічного та ґрунтовного аналізу діяльності Сумського партизанського з'єднання. Попри велику кількість праць з означеної тематики радянського періоду, в сучасній вітчизняній історичній науці продовжує існувати інтерес до окремих питань партизанського руху опору, піднімаються малодосліджені аспекти зазначеної проблеми, застосовуються нові підходи до їх вивчення, залучаються нові джерела тощо [41; 22; 27; 20; 17; 14; 21; 16; 19; 28; 11; 10; 18; 15; 5 та ін.]. І однією із таких проблем є історія створення та формування Сумського партизанського з'єднання (1-ої Української партизанської дивізії ім. двічі Героя Радянського Союзу С. А. Ковпака).

Метою статті є аналіз проблеми створення Путивльського партизанського загону, приєднання інших загонів, формування Путивльського об'єднаного партизанського загону – Сумського партизанського з'єднання, його бойової діяльності на початковому етапі.

Виклад основного матеріалу. Діяльність партизанських загонів Сумської області в роки Другої світової війни, організаційно оформлених в єдину бойову одиницю Сумське партизанське з'єднання, охоплює період із серпня 1941 р. до листопада 1944 р. Це партизанське формування пройшло декілька періодів у своєму розвитку: Путивльський партизанський загін – Путивльський об'єднаний партизанський загін, група / з'єднання партизанських загонів Сумської області – 1-а Українська партизанська дивізія ім. двічі Героя Радянського Союзу С. А. Ковпака. Перший період, який пов'язаний зі створенням і формуванням Сумського партизанського з'єднання, окреслюється серпнем 1941 р. – лютим 1942 р. Початкова дата пов'язана з формуванням особового складу та матеріальної бази Путивльського партизанського загону, а кінцева – зі створенням Путивльського об'єднаного партизанського загону. Цей проміжок часу умовно можна поділити на окремі етапи. Перший – створення партизанського загону, починаючи із закладання продовольчих і матеріальних баз у навколишніх лісах та підбору й підготовки особового складу, й завершуючи переходом партизанів у підпілля 10 вересня 1941 р. у зв'язку з нацистською окупацією Путивльського району. Другий етап, організаційний, – від 10 вересня до 17 жовтня – пов'язаний із налагодженням діяльності партизанського загону під командуванням С. А. Ковпака, спробами встановити зв'язок із партизанами сусідніх районів. Третій етап характеризується об'єднавчими процесами, починаючи з об'єднання партизанських загонів під командуванням С. А. Ковпака і С. В. Руднева (наказ про об'єднання датується 18 жовтня 1941 р.) і завершуючи приєднанням партизанських загонів Конопського, Глухівського, Шалигінського, Кролевецького і Середино-Будського районів Сумської області та створенням Путивльського об'єднаного партизанського загону (лютий 1942 р.).

Відправною точкою для організації партизанського руху опору на території Сумської області, як і в Україні та Радянському Союзі загалом, можна вважати постанову Політбюро ЦК ВКП(б) від 18 липня

1941 р. «Про організацію боротьби в тилу німецьких військ», яка стала доповненням директиви РНК СРСР і ЦК ВКП(б) від 29 червня 1941 р. [31, с. 369]. Згідно з нею, поруч із загальними настановами на кшталт «створити нестерпні умови для німецьких інтервентів», давались практичні вказівки партійному та радянському керівництву на місцях «для забезпечення широкого розвитку партизанського руху в тилу противника». Зокрема, у вже захоплені німецькими військами райони передбачалося направляти «найбільш стійких керівних партійних, радянських і комсомольських працівників, а також відданих радянській владі безпартійних товаришів» (підготовлені та законспіровані групи по 2-3-5 чоловік). У районах, які перебували під загрозою окупації, партизанський і підпільний рух опору повинні були організовувати керівники місцевих партійних організацій. Партизанські загони та підпільні групи мали забезпечуватись зброєю, боєприпасами, грошима та цінностями, для чого завчасно мали в надійних місцях закопати та заховати необхідні запаси. Передбачалося завчасно налагодити зв'язок партизанських загонів з радянськими територіями, для чого їх повинні були забезпечити радіоапаратами, використовувати ходаків, тайнопис і т. п.

На території Сумської області дана підготовка тривала впродовж липня – серпня 1941 р. У районах створювалися партизанські групи, закладалась матеріальна, продовольча база для подальшої їх діяльності в умовах тимчасової окупації. Організація цієї роботи покладалася на радянське та партійне районне керівництво. Так, у Путивльському районі, який став одним із осередків зародження та розвитку радянського партизанського руху опору на території України в роки Другої світової війни, дану підготовчу роботу очолив голова Путивльського міського виконавчого комітету С. А. Ковпак.

Впродовж двох місяців у Спідшанському (7 км на північний захід від Путивля) та Монастирському (22 км на південний схід від Путивля) лісах були закладені та замасковані продовольчі і матеріальні бази. За спогадами С. А. Ковпака, було заготовлено 5 т яловичини, 4 т варення, 1 т ковба-

си, 0,5 т сала, 200 кг сухих овочів, 1,5 т цукру і цукерок, 100 кг макаронних виробів, 1,5 т різних круп, 1 т бензину та нафти, 300 шт. кишенькових ножів, 150 м гумової трубки для дихання під водою, 10 ящиків махорки, 5 ящиків сірників, 500 пар білизни, 100 шт. теплих піджаків, 75 шт. маскувальних халатів. Загальна сума продовольства та майна, закладеного в партизанські бази, складала, за його підрахунками, 221 200 крб. за довоєнними цінами [29, с. 25-26]. У той же час забезпечити партизанів зброєю та боєприпасами, що було найголовнішим для ведення партизанської боротьби не вдалося. У наявності було лише 750 кг амоналу, взятого у каменоломні [29, с. 26]. Не мав С. А. Ковпак також і рації, а звернення до Наркомату внутрішніх справ УРСР щодо її отримання у вересні 1941 р. було безрезультатним. І лише в квітні 1942 р., перебуваючи у Брянських лісах, Путивльський партизанський загін отримав довгоочікувану рацію для регулярного зв'язку з радянським тилом [36, арк. 64-65].

Попри конспірацію, обмежену кількість «посвячених» у таємницю підготовки до підпільної діяльності та партизанської боротьби, все ж, переважна більшість проведених радянською владою організаційних заходів, у перші тижні окупації була провалена. Йдеться, передусім, про величезні людські втрати серед сформованого на швидкуруч, непідготовленого в професійному розумінні, позбавленого матеріальних ресурсів та незабезпеченого зв'язком підпілля. Не слід забувати й людський фактор, що проявився, з одного боку, невмінням місцевих радянських і партійних керівників очолити процес формування партизанських загонів і підпільних груп, а з іншого – втечею окремих діячів у радянський тил, або ж переходом на бік окупаційної влади. Так, невдалою виявилася спроба організувати діяльність винищувального батальйону в м. Путивль, створеного командиром С. В. Рудневим за дорученням Путивльського районного комітету КП(б)У – частина особового складу батальйону потрапила в полон до німців під час окупації міста.

Партизани, які перед вступом німців передислокувалися до навколишніх лісів і таким чином убезпечили себе від викриття

в перші дні окупації, також зіштовхнулися з низкою проблем. Як згадував С. А. Ковпак, закладена путівлянами під його керівництвом у Монастирському лісі база, після її передачі командирі майбутнього партизанського загону Р. Черняку із с. Нова Слобода, була розграбована [29, с. 26]. Це призвело до величезних продовольчих труднощів у перші дні окупації для партизанського загону під командуванням С. В. Руднева. Відчутною була також і фактична відсутність роз'яснювальної роботи серед місцевого населення, яке лишалося на окупованій німцями території і на підтримку котрого мали розраховувати партизани.

Як наслідок, на момент вступу німців до Путивльського району, дієвими залишилися всього два партизанські загони під командуванням С. А. Ковпака та С. В. Руднева. Частина загону С. А. Ковпака в кількості 9 чоловік перебралася до Спадчанського лісу 6 вересня 1941 р., сам же командир із найближчим оточенням та із 40 бійцями диверсійної групи, яка прибула в Путивль із Харкова 7 вересня й направлялася в німецький тил, залишався в місті до 10 вересня, коли до нього вступили підрозділи Вермахту. Саме ця дата, пов'язана з початком окупації м. Путивль і виходом командування загону в ліс, вважається початком організаційного періоду Путивльського партизанського загону під командуванням С. А. Ковпака, хоча приєднатись до своїх партизанів він зміг лише 21 вересня.

22 вересня 1941 р. з'явився наказ № 1 по Путивльському партизанському загону, згідно з яким до його складу зараховувалось 9 бійців Путивльської групи, 4 бійці-білоруси з диверсійної групи, що прибула з Харкова (решта під час відступу з Путивля розсіялася), 28 чоловік – солдати 6-ої повітрянодесантної бригади, які потрапили в оточення та приєдналися до партизанів зі своєю зброєю та боєприпасами [37, арк. 1-2]. Таким чином, особовий склад загону, разом із командиром С. А. Ковпаком, налічував 42 чоловіка. Начальником штабу загону було призначено М. М. Курса (мінер-підричник із білоруської групи диверсантів); помічником із постачання – О. І. Коренєва (колишній директор Пути-

вльської інкубаторної станції, який займався закладанням партизанських баз напередодні окупації) та його помічниками – путивлян І. О. Войника, Ф. С. Мерзлякова, П. І. Дем'яненка. Також виокремлювалися група розвідників з путивлян В. Ф. Попова (начальник), Г. С. Бородіна і В. Л. Рижкова та група мінерів з білорусів-диверсантів Г. А. Юхновця (старший групи), В. М. Островського і В. В. Терехова. Група військовослужбовців розбивалася на дві частини під командуванням П. Н. Васильєва та Ф. А. Карпенка. Також наказом визначалося місце дислокації загону, ставилися завдання бойовим групам тощо.

26 вересня 1941 р. до Путивльського партизанського загону була зарахована група відповідальних працівників Конотопського району в кількості 5 осіб, серед яких і голова районного виконавчого комітету Ф. Є. Канавець та районний прокурор В. П. Кочемазов. Вони з приходом німецьких військ відступили до лісу, однак, не маючи своїх баз, змушені були перейти в Спадщанський ліс [37, арк. 3]. У грудні 1941 р. ними було сформовано Конотопський партизанський загін.

Основним завданням Путивльського партизанського загону в цей період була диверсійна діяльність. Партизани мінували дороги на шляху руху німецької техніки (Кролевець – Конотоп, Путивль – Глухів, Путивль – Рильськ), а коли запас вибухівки закінчився, знешкоджували міни на замінованих відступаючими частинами Червоної армії полях і використовували їх проти німців. 29 вересня 1941 р. відбулася перша сутичка з німцями під час влаштованої партизанами засідки у с. Сафонівка з метою знищення машини, яка прибула з Путивля для продуктових заготівель (було поранено 2 німців) [37, арк. 4]. 4 жовтня на встановлених у лісі біля хутора Коцури мінах підірвалося дві легкові машини із штабними працівниками, в результаті чого загинуло 6 німців, з яких два генерали і один ад'ютант [37, арк. 6]. Загалом же за період із 20 вересня до 15 жовтня 1941 р. на мінах, встановлених мінерами загону на шляхах Путивль – Глухів та Путивль – Рильськ, було підірвано 10 вантажних автомобілів з боеприпасами та живою силою противника. З

підірваних машин було взято, в якості трофеїв, 10 тис. патронів та інше військово майно [37, арк. 7].

В той же час, у ході розвідки нових районів мостів та доріг для територіального розширення диверсійної діяльності, було встановлено зв'язок із загонами інших районів, зокрема Глухівського і Шалигінського. Так, Глухівський партизанський загін під командуванням П. Л. Кульбаки був створений 27 серпня 1941 р. (наказом № 1 призначалося командування, а наказ № 2 визначав особовий склад загону в кількості 52 осіб) і вів диверсійну діяльність у районі своєї дислокації впродовж вересня-листопада 1941 р. – до виходу 22 листопада в Брянські ліси у зв'язку з наступом німецьких сил [39, арк. 2, 8]. Шалигінський (до 22 жовтня 1941 р. – Холопковський) партизанський загін під командуванням А. Я. Саганюка також був створений 27 серпня 1941 р. (наказом № 1 призначалося командування, а наказ № 2 визначав особовий склад загону в кількості 31 особи) й дислокувався на території Шалигінського району [40, арк. 2-2зв.].

На середину жовтня 1941 р., із просуванням фронту на схід і поглибленням німецького тилу, постало питання про необхідність об'єднання загонів не лише для ведення диверсійної та бойової діяльності, а й для забезпечення опору наступаючим ворожим військам. Першими на зближення пішли загони С. А. Ковпака і С. В. Руднева. 18 жовтня відбулася зустріч цих командирів у Спадщанському лісі, на якій було прийнято рішення про об'єднання двох бойових партизанських одиниць у Путивльський партизанський загін.

До об'єднання партизанський загін, очолюваний колишнім командиром диверсійного батальйону С. В. Рудневим, дислокувався у Монастирському лісі. Напередодні вступу німців, 6 вересня 1941 р., за розпорядженням Путивльського районного комітету КП(б)У, командир С. В. Руднев із 24 бійцями виїхали в м. Суми на курси диверсантів-підривників, де перебували до 11 вересня. Перейшовши 12 вересня лінію фронту біля с. Тьоткіно Глушковського району Курської області, загін розмістився біля с. Нова Слобода Путивльського райо-

ну. У зв'язку з діями фронту в цій місцевості, основним завданням партизанів аж до 10 жовтня 1941 р. було проведення активної розвідки в районі їхньої дислокації. Розвідувальні дані надавалися частинам зведеного загону особливого призначення Харківського воєнного округу під командуванням генерал-майора О. С. Чеснова, які розташовувалися на лівому березі річки Сейм у районі с. Тьоткіно, а також наступаючим частинам у районі с. Шалигіно. Після відступу фронту С. В. Руднєв почав активний пошук зв'язку з партизанами-ковпаківцями.

Отже, наказом № 11 по Путивльському партизанському загону від 18 вересня 1941 р. Путивльські загони об'єднувалися в один загін під керівництвом: командир С. А. Ковпак, комісар С. В. Руднєв і начальник штабу Г. Я. Базима (його помічником було залишено М. М. Курса) [37, арк. 7-9]. Саме в такому командному складі вони діяли до загибелі С. В. Руднєва у серпні 1943 р. під час Карпатського рейду. Внаслідок об'єднання загін поповнився 21 партизаном із загону С. В. Руднєва і налічував 57 чоловік [36, арк. 5; 37, арк. 7]. Також у Спадщанський ліс прибув Харківський партизанський загін під командуванням М. Й. Воронцова у кількості 27 чоловік.

Започаткований 18 вересня 1941 р. об'єднавчий процес продовжувався до лютого 1942 р., коли було створено Путивльський об'єднаний партизанський загін. Уже 22 вересня 1941 р. наказом № 22 «з метою більш ефективних бойових дій з противником» до Путивльського партизанського загону приєдналися ще два загони під командуванням С. Ф. Кириленка та М. Й. Воронцова. Відтепер весь партизанський загін розбивався на 8 оперативних груп: перші 5 груп склали партизани загонів С. А. Ковпака та С. В. Руднєва; 6-у групу – загін під командуванням С. Ф. Кириленка, діяльність якого розпочалась ще 6 вересня 1941 р.; 7-а й 8-а групи входили до складу Харківського партизанського загону під командуванням М. Й. Воронцова, який зберігав самостійність (вибув у повному складі 7 листопада 1941 р.) [37, арк. 13-15; 38, арк. 1-5].

Вже 19 жовтня 1941 р. у Спадщанському лісі відбувся перший бій путивльсь-

ких партизанів з німецькими частинами, в результаті якого було підірвано на міні один ворожий танк, а інший захоплено та поставлено на озброєння загону. В цей час у своєму розпорядженні загін мав лише ручний кулемет, 6 автоматів, 49 гвинтівок [34, с. 50]. Чергова спроба наступу німців на Спадщанський ліс 20 жовтня, організована в двох напрямках у складі п'яти танків, однієї танкетки та 14 автомашин, також закінчилась невдачею [37, арк. 11].

Наступний бій з наступаючими силами німців, які суттєво переважали по кількісному і якісному складу, відбувся 1 грудня 1941 р. Партизанський загін був оточений у Спадщанському лісі, в навколишніх селах виставлені заслони. Німецькі сили нараховували понад тисячу чоловік із частин СС та поліції районних гарнізонів; на їх озброєнні були ручні та станкові кулемети, автомати, великокаліберні кулемети, міномети і гармати. Партизанів налічувалося 73 особи, озброєні вони були гвинтівками, кулеметами й автоматами, а також мали батальйонний міномет. Велике значення, передусім психологічне, мав танк, захоплений партизанами в бою 19 жовтня. Бій тривав упродовж дня (з 8.30 до 17.00) і завершився відступом німецьких сил. У цьому бою були захоплені трофеї: 2 ручних та 1 станковий кулемети, 6 гвинтівок. Зазнав Путивльський партизанський загін і перших втрат в особовому складі: троє бійців було вбито, один поранений [36, арк. 9-10].

Підбивши підсумки бою та підрахувавши свої запаси зброї та боєприпасів, командування загону прийняло рішення вийти в рейд у Хінельські ліси, що й було зроблено в ніч на 2 грудня 1941 р. Вже 6 грудня путивльські партизани прибули в район Хінельських лісів і розташувалися в с. Хвощевка Севського району Орловської області. Упродовж 8-28 грудня Путивльський партизанський загін перебував у Хінельських лісах, де здійснив низку бойових операцій у навколишніх селах з розгрому поліції, в результаті яких поповнив свої продовольчі запаси та забезпечив себе обмундируванням, озброєнням і боєприпасами, гужовим транспортом.

Час від часу Путивльський партизанський загін здійснював марші в прилеглі райони Сумської області. Так, у ніч на 19 грудня 1941 р. було проведено операцію з очищення від поліції с. Марчихина Буда Ямпільського району. В ніч на 25 грудня спільно з Есманським партизанським загonom, що дислокувався в цей час у Брянських лісах, було проведено операцію з розгрому комендатури та поліції в районному центрі Есмань, у результаті якої вбито 9 німців та 11 поліцаїв, захоплено 6 коней, знищено вузол зв'язку [37, арк. 38].

Також було проведено роботу з організаційного формування Севського партизанського загону – під керівництвом Путивльського партизанського загону були зібрані в оперативну групу окремі бійці, які розійшлися по домівках, та командний склад Севського загону і на 27 грудня їхня кількість досягла 33 осіб. Їх забезпечили боєприпасами і зброєю та залишили для продовження бойової діяльності в Хінельських лісах як самостійну бойову одиницю [37, арк. 39].

28 грудня 1941 р. командування Путивльського партизанського загону прийняло рішення про передислокацію із зони Хінельських лісів назад у Путивльський район. Рухаючись по Сумській області, загін постійно проводив бойові операції в населених пунктах та здійснив диверсії на ворожих комунікаціях. 2 січня 1942 р. Путивльський партизанський загін зупинився в с. Комарівка Ямпільського району. Далі пунктами його дислокації стали хут. Гута Глухівського району (9 січня), хут. Кагань (12 січня) та с. Бруски (16-17 січня) Путивльського району. Від 19 січня й до кінця місяця штаб загону путивльських партизан перебував у хут. Гута Глухівського району, до 14 лютого – в хут. Новоселиця того ж району, а з 15 лютого – у с. Воргол Путивльського району.

Як бачимо, на кінець 1941 р. диверсійна діяльність партизанських загонів Сумської області активізувалася, що в свою чергу викликало серйозний збройний тиск німців та необхідність бойового спротиву їм. Така ситуація спонукала до об'єднання самостійних партизанських формувань для спільних дій на окупованій території. 27

січня 1942 р. наказом № 51 по Глухівському партизанському загону було прийнято рішення: «У зв'язку з тим, що в підпіллі в даний час – зимовий період і маленьким загonom діяти в тилу противника немає можливості, скрізь встановлена охорона із поліцейських, озброєних, скрізь чинять спротив, а тому об'єднатися з Путивльським партизанським загonom ... на чолі з командиром загону Ковпаком і командиром Рудневим. Діяти самостійно, але під командування Ковпака, з умовою в будь-який час мати право відділитися у самостійний загін» [39, арк. 113в]. Наказом № 68 по Путивльському партизанському загону від 29 січня 1942 р., Путивльський партизанський загін об'єднувався із Глухівським партизанським загonom під командуванням П. Л. Кульбаки у складі 24 чоловік. Доцільність цього визначалась тим, що «назрів момент боротьби з німецьким фашизмом в окупованому ним тилу великими силами». Об'єднання здійснювалось на добровільних засадах, командування Глухівського загону залишалося в колишньому стані, загін перейменовувався на оперативну групу № 7 та мав проводити свою оперативну роботу під загальним керівництвом командування Путивльського партизанського загону [37, арк. 58].

Було налагоджено зв'язок із Шалигінським партизанським загonom. В результаті перемовин, 31 січня 1942 р. наказом № 28 по Шалигінському партизанському загону було прийнято рішення «з'єднатися з Путивльським загonom для спільної роботи» [40, арк. 22]. Відповідно, наказом № 70 по Путивльському партизанському загону від 1 лютого 1942 р., з метою «ефективної боротьби з німецьким фашизмом», Путивльський партизанський загін об'єднувався із Шалигінським партизанським загonom під командуванням А. Я. Саганюка у складі 13 осіб. Умови об'єднання були такими ж, як і з Глухівським загonom [37, арк. 63]. Більш детально механізм взаємодії викладений у наказі по Шалигінському партизанському загону № 29 від 1 лютого 1942 р.: «На основі узгодженості з командуванням Путивльського загону як провідного в роботі партизанських загонів, що об'єдналися для спільної роботи і боротьби з фашистсь-

кими окупантами та їх прислужниками, є необхідним наступне: а) юридично загін існує і ставить перед собою завдання – зростання особового складу; б) фактично загін іменувати групою № 8 зведеного загону і виконувати всі розпорядження командування Путивльського загону в усьому житті та роботі загону на період спільної роботи загонів» [40, арк. 22зв-23].

Наказом № 82 від 22 лютого 1942 р. при Путивльському партизанському загоні організовувалась оперативна група № 12 із представників прибулого Кролевецького партизанського загону під командуванням В. М. Кудрявського, до якої також вливались і представники Середино-Будського партизанського загону під командуванням Г. С. Іванька та П. С. Дорошенка [37, арк. 99].

Із часом ці загони (оперативні групи), як і основний склад Путивльського партизанського загону, продовжували поповнюватися. Наприклад, Глухівський загін (оперативна група № 7) в період з 11 по 18 лютого 1942 р. поповнився на 66 чоловік, Шалигінський загін (оперативна група № 8) – з 11 по 13 лютого на 27 чоловік [37, арк. 78-79, 83, 86, 92].

Унаслідок об'єднавчих процесів на початку лютого 1942 р. на базі Путивльського партизанського загону під командуванням С. А. Ковпака, С. В. Руднева та Г. Я. Базими було створено Путивльський об'єднаний партизанський загін (вперше цю назву використали в наказі № 71 від 4 лютого 1942 р.). До його складу увійшло 7 окремих бойових одиниць: Путивльський партизанський загін (командир С. А. Ковпак, комісар С. В. Руднев, начальник штабу

Г. Я. Базима); 1-й Глухівський партизанський загін (командир П. Л. Кульбака, комісар О. П. Білявський, П. Г. Шульга, Г. І. Ковальов, начальник штабу І. Є. Лисиця); 2-й Глухівський партизанський загін (командири І. С. Чайка, І. В. Чубун, комісар І. Д. Клещенко); Шалигінський партизанський загін (командир А. Я. Саганюк, комісар Ф. Д. Матющенко, начальник штабу Ф. С. Фесенко); Шалигінський партизанський загін імені В. І. Леніна (командир М. І. Ганзін, комісар К. О. Наливайко, начальник штабу С. Г. Максимов); Кролевецький партизанський загін (командир В. М. Кудрявський, комісар І. Г. Токар, начальник штабу П. О. Брайко); Конотопський партизанський загін (командир В. П. Кочемазов, комісар Ф. Є. Канавець, начальник штабу Є. І. Байдін).

Висновки. Таким чином, перший період діяльності Сумського партизанського з'єднання характеризується створенням та формуванням самостійних партизанських загонів окремих районів Сумської області, провідне місце серед яких займав Путивльський загін під командуванням С. А. Ковпака. Його організаційне оформлення та діяльність на території Сумської області та в Хінельських лісах впродовж вересня 1941 р. – січня 1942 р. спонукали до створення на його базі єдиної бойової одиниці. Розпочавшись у жовтні 1941 р. об'єднавчий процес завершився в лютому 1942 р. створенням Путивльського об'єданого партизанського загону (пізніше оформленого як Сумське партизанське з'єднання) – одного із провідних партизанських формувань України, що діяли на окупованій території в період Другої світової війни.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базима Г. Я. *Слідами великого рейду. Спогади партизана, [начальника штабу партизанського з'єднання С. А. Ковпака]* / Г. Я. Базима. К.: Молодь, 1959. 367 с.
2. Бакрадзе Д. И. *Карпатский рейд* / Д. И. Бакрадзе. М.: Издательство ДОСААФ, 1968. 160 с.
3. Бакрадзе Д. И. *Кров'ю героїв. (Спогади Героя Радянського Союзу, учасника Карпатського рейду партизанського з'єднання ім. Ковпака)* / Д. И. Бакрадзе. К.: Дніпро, 1968. 503 с.
4. Бережной И. И. *Два рейда. Воспоминания партизанского командира* / И. И. Бережной. 2-е изд., исправ. и доп. Горький: Волго-Вятское книжное издательство, 1976. 416 с.
5. Білоус О. П. *Початок бойової діяльності та перші бойові рейди Сумського партизанського з'єднання в 1941-1942 рр.* / О. П. Білоус // *Гуржіївські історичні читання*. 2013. Вип. 6. С. 325-328.
6. Брайко П. Е, Калинин О. С. *Внимание, Ковпак! [Докум. повесть]* / П. Е. Брайко, О. С. Калинин. М.: Изд-во ДОСААФ, 1971. 351 с.
7. Вершигора П. П. *Люди с чистой совестью* / П. П. Вершигора. К.: Политиздат Украины, 1990. 699 с.
8. Вершигора П. П. *Переправа. Невигадані історії* / П. П. Вершигора. К.: Обласне книжково-газетне видавництво, 1961. 178 с.
9. Вершигора П. П., Зеболов В. А. *Партизанские рейды. (Из истории партизанского движения в годы Великой Отечественной войны Советского*

- Союза 1941-1945 гг.) / П. П. Вершигора, В. А. Зеболов; АН Молдавской ССР. Институт истории. Кишинев: Штиинца, 1962. 136 с.
10. Власенко С. І. Радянський партизанський рух опору в період звільнення території України та країн Центральної і Південно-Східної Європи (1943-1945 рр.) / С. І. Власенко // Архіви України. 2015. № 3. С. 69-79.
 11. Власенко С. І. Степовий рейд з'єднання Українських кавалерійських партизанських загонів (за документами ЦДАГО України) / С. І. Власенко // Сумський історико-архівний журнал. 2014. № XXII. С. 79-88.
 12. Войцехович В. О. Партизани ідуть на захід / В. О. Войцехович. К.: Політвидав України, 1982. 256 с.
 13. Войцехович В. О. Сто днів зв'язки. [Про героїчний похід у Карпати у 1943 р. партизанського з'єднання Ковпака – Руднєва]. Партизанські зшитки / В. О. Войцехович. К.: Радянський письменник, 1970. 323 с.
 14. Вронська Т. В. Специфічні форми і методи боротьби радянських партизанів на території окупованої України / Т. В. Вронська // Сторінки воєнної історії України: збірник наукових праць. К., 2010. Вип. 13. С. 185-201.
 15. Дахненко М. В. Життя та діяльність С. А. Ковпака (1887-1967 рр.). Дис. ... канд. іст. наук / М. В. Дахненко; Київський нац. ун-т імені Тараса Шевченка. К., 2013. 192 с.
 16. Денисенко Г. Увічнення партизанського руху в роки Великої Вітчизняної війни Радянського Союзу 1941-1945 рр. в пам'ятках / Г. Денисенко // Краєзнавство. 2011. № 4. С. 136-142.
 17. Дученко Ю. М. Розвиток форм і способів антифашистської боротьби на території України в роки Другої світової війни (1941-1945 рр.). Дис. ... канд. іст. наук / Ю. М. Дученко. Черкаси, 2009. 176 с.
 18. Капась І. А. Радянський рух Опору в Україні: організація, легітимізація, меморіалізація (1941-1953 рр.): монографія / І. А. Капась. К., 2016. 208 с.
 19. Кентій А. В., Лозицький В. С. Боротьба в тилу нацистських окупантів в Україні: радянські партизани у 1941-1944 рр. / А. В. Кентій, В. С. Лозицький // Україна в Другій світовій війні: погляд з XXI ст. Історичні нариси. Книга перша. К., 2011. С. 512-541.
 20. Кентій А. В., Лозицький В. С. Війна без пощади і милосердя: Партизанський рух в тилу вермахту в Україні. 1941-1944 рр. / А. В. Кентій, В. С. Лозицький. К., 2005. 408 с.
 21. Кентій А., Лозицький В. Радянські партизани 1941-1944: світло й тіні / А. Кентій, В. Лозицький. К., 2010. 80 с.
 22. Коваль М. В. Україна в Другій світовій і Великій Вітчизняній війнах (1939-1945 рр.) / М. В. Коваль. К., 1999. 335 с.
 23. Ковпак С. А. Від Путивля до Карпат / С. А. Ковпак; Літ. запис: Є. М. Герасимов. К.: Політвидав України, 1979. 287 с.
 24. Ковпак С. А. Из дневника партизанских походов [Текст] / С. А. Ковпак; Лит. запись: В. А. Неверович. М.: Изд-во ДОСААФ, 1964. 219 с.
 25. Ковпак С. А. Партизанскими тропами / С. А. Ковпак; Лит. запись: А. С. Палей. М.: Знание, 1965. 62 с.
 26. Ковпак С. А. Солдати Малої землі. З щоденника партизанських походів. [У 3-х кн.] / С. А. Ковпак; Літ. запис: В. Неверович. К.: Радянський письменник. Кн. 1: Про бойові діла Путивльського загону і Сумського з'єднання. 1941 – жовтень 1942 р. 1965. 299 с.
 27. Лисенко О. Є. Джерелознавчі аспекти дослідження історії партизанського руху в Україні 1941-1944 рр. / О. Є. Лисенко // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики. К., 2001. № 7. С. 79-93.
 28. Лозицький В. С. До питання про загальну чисельність партизанів УРСР у роки Великої Вітчизняної війни (1941-1945 рр.) / В. С. Лозицький. – Український історичний журнал. 2011. № 6. С. 152-171.
 29. Партизанская война на Украине: Дневники командиров партизанских отрядов и соединений. 1941-1944 / Колл. составит.: О. В. Бажан, С. И. Власенко, А. В. Кентий, Л. В. Легасова, В. С. Лозицкий (рук.). М., 2010. 670 с.
 30. Руднєв С. В. Щоденник про Карпатський рейд / С. В. Руднєв. 3-є вид. Станіслав: Обласне книжково-газетне видавництво, 1960. 84 с.
 31. Советская Украина в годы Великой Отечественной войны 1941-1945: Документы и материалы в 3 томах. Т. 1. К.: Наукова думка, 1980. 553 с.
 32. Тутученко С. П. Лесные всадники / С. П. Тутученко. К.: Политиздат Украины, 1977. 296 с.
 33. Тутученко С. П. Люди, которых я знал / С. П. Тутученко. К.: Политиздат Украины, 1986. 214 с.
 34. Україна партизанська. 1941-1945 рр. Партизанські формування та органи керівництва ними. Наук.-довідк. видання / Авт.-упоряд.: В. С. Лозицький, О. В. Бажан, А. В. Кентій, О. С. Ткач; ЦДАГО України. К.: Парламентське видавництво, 2001. 319 с.
 35. Хитриченко І. А. Тропой народного гнева / І. А. Хитриченко; Лит. запись: В. Грузин. К.: Политиздат Украины, 1990. 304 с.
 36. Центральний державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України), ф. 63, оп. 1, спр. 1, 91 арк.
 37. ЦДАГО України, ф. 63, оп. 1, спр. 8, 303 арк.
 38. ЦДАГО України, ф. 63, оп. 1, спр. 11, 196 арк.
 39. ЦДАГО України, ф. 63, оп. 1, спр. 191, 66 арк.
 40. ЦДАГО України, ф. 63, оп. 1, спр. 219, 211 арк.
 41. Чайковський А. С. Невідома війна (Партизанський рух в Україні 1941-1945 рр. Мовою документів, очима історика) / А. С. Чайковський. К., 1994. 255 с.

REFERENCES

1. Bazyma H. Ya. Slidamy velykoho reidu. Spohady partyzana, [nachalnyka shtabu partyzanskoho z'iednannia S. A. Kovpaka] / H. Ya. Bazyma. K.: Molod, 1959. 367 s. [in Ukrainian].
2. Bakradze D. Y. Karpatskyi reid / D. Y. Bakradze. M.: Yzdatelstvo DOSAAF, 1968. 160 s. [in Russian]
3. Bakradze D. I. Krov'iu heroiv. (Spohady Heroia Radianskoho Soiuzu, uchasnyka Karpatskoho reidu partyzanskoho z'iednannia im. Kovpaka) / D. I. Bakradze. K.: Dnipro, 1968. 503 s. [in Ukrainian].
4. Berezhnoi Y. Y. Dva reida. Vospomynania partyzanskoho komandira / Y. Y. Berezhnoi. 2-e yzd., ysprav. y dop. Horkyi: Volho-Viatskoe knyzhnoe yzdatelstvo, 1976. 416 s. [in Russian].
5. Bilous O. P. Pochatok boiovoi diialnosti ta pershi boiovi reidy Sumskoho partyzanskoho z'iednannia v 1941-1942 rr. / O. P. Bilous // Hurzhiivski istorychni chytannia. 2013. Vyp. 6. S. 325-328. [in Ukrainian]
6. Braiko P. E., Kalynenko O. S. Vnymanye, Kovpak! [Dokumentalnaia povest] / P. E. Braiko, O. S. Kalynenko. M.: Yzdatelstvo DOSAAF, 1971. 351 s. [in Russian]
7. Vershyhora P. P. Liudy s chystoi sovestiu / P. P. Vershyhora. K.: Polityzdat Ukrainy, 1990. 699 s. [in Russian]
8. Vershyhora P. P. Pereprava. Nevvyhadani istorii / P. P. Vershyhora. K.: Oblasne knyzhkovy-hazetne vydavnytstvo, 1961. 178 s. [in Ukrainian]
9. Vershyhora P. P., Zebolov V. A. Partyzanskye reidy. (Yz ystoryy partyzanskoho dvyzhenia v hody Velykoi Otechestvennoi voyny Sovetskoho Soiuzu 1941-1945 hh.) / P. P. Vershyhora, V. A. Zebolov; AN Moldavskoi SSR. Ynstytut ystoryy. Kyshynev: Shtyntsya, 1962. 136 s. [in Russian]
10. Vlasenko S. I. Radianskyi partyzanskyi rukh oporu v period zvilnennia terytorii Ukrainy ta krain Tsentralnoi i Pivdenno-Skhidnoi Yevropy (1943-1945 rr.) / S. I. Vlasenko // Arkhivy Ukrainy. 2015. № 3. S. 69-79. [in Ukrainian]
11. Vlasenko S. I. Stepovyi reid z'iednannia Ukrainskykh kavaleriyskykh partyzanskykh zahoniv (za dokumentamy TsDAHO Ukrainy) / S. I. Vlasenko // Sumskyi istoryko-arkhivnyi zhurnal. 2014. № XXII. S. 79-88. [in Ukrainian]
12. Voitsekhovych V. O. Partyzany idut na zachid / V. O. Voitsekhovych. K.: Politydav Ukrainy, 1982. 256 s. [in Ukrainian]
13. Voitsekhovych V. O. Sto dniv zvytiay. [Pro heroichnyi pokhid u Karpaty u 1943 r. partyzanskoho z'iednannia Kovpaka – Rudnieva]. Partyzanski zshytky / V. O. Voitsekhovych. K.: Radianskyi pysmennyk, 1970. 323 s. [in Ukrainian]
14. Vronska T. V. Spetsyfichni formy i metody borotby radianskykh partyzaniv na terytorii okupovanoi Ukrainy / T. V. Vronska // Storinky voiennoi istorii Ukrainy: zbirnyk naukovykh prats. K., 2010. Vyp. 13. S. 185-201. [in Ukrainian].
15. Dakhnenko M. V. Zhyttia ta diialnist S. A. Kovpaka (1887-1967 rr.). Dys. ... kand. ist. Nauk / M. V. Dakhnenko; Kyivskyi natsionalnyi universytet imeni Tarasa Shevchenka. K., 2013. 192 s. [in Ukrainian]
16. Denysenko H. Uvichnennia partyzanskoho rukhu v roky Velykoi Vitchyznianoï viiny Radianskoho Soiuzu 1941-1945 rr. v pam'iatkakh / H. Denysenko // Kraieznavstvo. 2011. № 4. S. 136-142. [in Ukrainian]
17. Duchenko Yu. M. Rozvytok form i sposobiv antyfasystskoi borotby na terytorii Ukrainy v roky Druhoi svitovoi viiny (1941-1945 rr.). Dys. ... kand. ist. nauk / Yu. M. Duchenko. Cherkasy, 2009. 176 s. [in Ukrainian]
18. Kapas I. A. Radianskyi rukh Oporu v Ukraini: orhanizatsiia, lehtymizatsiia, memorializatsiia (1941-1953 rr.): monohrafiia / I. A. Kapas. K., 2016. 208 s. [in Ukrainian]
19. Kentii A. V., Lozytskyi V. S. Borotba v tylu natsyistyskykh okupantiv v Ukraini: radianski partyzany u 1941-1944 rr. / A. V. Kentii, V. S. Lozytskyi // Ukraina v Druhii svitovii viini: pohliad z XXI st. Istorychni narysy. Knyha persha. K., 2011. S. 512-541. [in Ukrainian]
20. Kentii A. V., Lozytskyi V. S. Viina bez poschady i myloserdia: Partyzanskyi rukh v tylu vermakhthu v Ukraini. 1941-1944 rr. / A. V. Kentii, V. S. Lozytskyi. K., 2005. 408 s. [in Ukrainian]
21. Kentii A., Lozytskyi V. Radianski partyzany 1941-1944: svitlo y tini / A. Kentii, V. Lozytskyi. K., 2010. 80 s. [in Ukrainian]
22. Koval M. V. Ukraina v Druhii svitovii i Velykii Vitchyzniani viinakh (1939-1945 rr.) / M. V. Koval. K., 1999. 335 s. [in Ukrainian]
23. Kovpak S. A. Vid Putylvia do Karpat / S. A. Kovpak; Lit. zapys: Ye. M. Herasymov. K.: Politydav Ukrainy, 1979. 287 s. [in Ukrainian]
24. Kovpak S. A. Yz dnevyka partyzanskykh pokhodov [Tekst] / S. A. Kovpak; Lit. zapys: V. A. Neverovych. M.: Yzdatelstvo DOSAAF, 1964. 219 s. [in Russian]
25. Kovpak S. A. Partyzanskymy tropamy / S. A. Kovpak; Lit. zapys: A. S. Palei. – M.: Znanye, 1965. 62 s. [in Russian]
26. Kovpak S. A. Soldaty Maloi zemli. Z shchodennyka partyzanskykh pokhodiv. [U 3-kh kn.] / S. A. Kovpak; Lit. zapys: V. Neverovych. K.: Radianskyi pysmennyk. Kn. 1: Pro boiovi dila Putylvskoho zahonu i Sumskoho z'iednannia. 1941 – zhovten 1942 r. 1965. 299 s. [in Ukrainian]
27. Lysenko O. Ye. Dzhereloznavchi aspekty doslidzhenia istorii partyzanskoho rukhu v Ukraini 1941-1944 rr. / O. Ye. Lysenko // Spetsialni istorychni dystsypliny: pytannia teorii ta metodyky. K., 2001. № 7. S. 79-93 [in Ukrainian]
28. Lozytskyi V. S. Do pytannia pro zahalnu chyselnist partyzaniv URSR u roky Velykoi Vitchyznianoï viiny (1941-1945 rr.) / V. S. Lozytskyi // Ukrainskyi istorychnyi zhurnal. 2011. № 6. S. 152-171 [in Ukrainian]
29. Partyzanskaia voina na Ukrainy: Dnevnyky komandirov partyzanskykh otriadov y soedyneni. 1941-1944 / Koll. sostavyt.: O. V. Bazhan, S. Y. Vlasenko, A. V. Kentii, L. V. Lehasova, V. S. Lozytskyi (ruk.). M., 2010. 670 s. [in Russian]

30. Rudniev S. V. *Shchodennyk pro Karpatskyi reid* / S. V. Rudniev. 3-ie vyd. Stanislav: Oblasne knyzhkovo-hazetne vyd-vo, 1960. 84 s. [in Ukrainian]
31. Sovetskaia Ukrayna v hody Velykoi Otechestvennoi voyny 1941-1945: Dokumenty y materyaly v 3 tomakh. T. 1. K.: Naukova dumka, 1980. 553 s. [in Russian]
32. Tutuchenko S. P. *Lesnye vsadnyky* / S. P. Tutuchenko. K.: Polytyzdat Ukrayny, 1977. 296 s. [in Russian]
33. Tutuchenko S. P. *Liudy, kotorykh ya znal* / S. P. Tutuchenko. K.: Polytyzdat Ukrayny, 1986. 214 s. [in Russian]
34. *Ukraina partyzanska. 1941-1945 rr. Partyzanski formuvannia ta orhany kerivnytstva nymy. Naukovodovidkove vydannia* / Avt.-uporiad.: V. S. Lozytskyi, O. V. Bazhan, A. V. Kentii, O. S. Tkach; TsDAHO Ukrainy. K.: Parlamentske vydavnytstvo, 2001. 319 s. [in Ukrainian]
35. Khytrychenko Y. A. *Tropoi narodnoho hneva* / Y. A. Khytrychenko; Lyt. zapys: V. Hruzyn. K.: Polytyzdat Ukrayny, 1990. 304 s. [in Russian]
36. *Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv hromadskykh ob'iednan Ukrainy (TsDAHO Ukrainy), f. 63, op. 1, spr. 1, 91 ark.* [in Ukrainian]
37. *TsDAHO Ukrainy, f. 63, op. 1, spr. 8, 303 ark.*
38. *TsDAHO Ukrainy, f. 63, op. 1, spr. 11, 196 ark.*
39. *TsDAHO Ukrainy, f. 63, op. 1, spr. 191, 66 ark.*
40. *TsDAHO Ukrainy, f. 63, op. 1, spr. 219, 211 ark.*
41. Chaikovskiy A. S. *Nevidoma viina (Partyzanskyi rukh v Ukraini 1941-1945 rr. Movoiu dokumentiv, ochyma istoryka)* / A. S. Chaikovskiy. K., 1994. 255 s. [in Ukrainian]